

We have determined that video-courses are made taking into account the psychological features of learning people of all ages. Classes are becoming longer and more difficult if students were more trained. The Internet has a lot of video on sol-fa and music theory for beginners-musicians of different ages, which corresponds to mission of the distance learning as part of "lifelong education". This means that distance learning can be used in the process of music education. But there are some videos for the average level of learning (video recordings of open lessons), and there is almost no videos for higher school.

We hope, that distance learning begin to develop faster in Ukraine if we will begin to use Ukrainian language more often and to develop the infrastructure of the official Websites of the Ukrainian educational establishments.

Musical-theoretical subjects also include polyphony and analysis of musical composition. So, we will investigate the situation of their distance learning in Ukraine .

Key words: distance learning, music theory, sol-fa, video-school, Web-resource.

УДК 371:372.834-057.874(477)

Олена Козлова

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-1626-5188

DOI 10.24139/2312-5993/2017.02/204-214

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено з'ясуванню організаційних та педагогічних основ ефективної реалізації правової освіти учнів в Україні. Уточнено феномен «правова освіта»; подано тлумачення поняття «організаційно-педагогічні основи сучасної правової освіти школярів». Запропоновано організаційно-педагогічні основи забезпечення досліджуваного феномену на загальнодержавному, регіональному та інституційному рівнях.

Ключові слова: організаційно-педагогічні основи, правова освіта, учнівська молодь, загальна середня освіта, загальноосвітній навчальний заклад, процес організації правової освіти на державному, регіональному та інституційному рівнях.

Постановка проблеми. Зазначимо, що проблеми правової освіти школярів знайшли відображення в наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених. Одним із стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти має стати оновлення, згідно з викликами часу, її нормативної бази, що вимагає від української спільноти, особливо підростаючого покоління, високого рівня правової освіти, правовідповідної життєдіяльності, жорсткої самоорганізації, чіткого розуміння норм законодавства, змін та доповнень у законодавстві.

Однак, розвиток правової освіти гальмується такими суперечностями, як: між вимогами України, що реалізує процеси державотворення, у високоосвічених і правосвідомих громадянах та низьким рівнем правової освіти населення; між сучасними запитами навчально-виховних закладів щодо організації процесу правової освіти підростаючого покоління та недостатньою розробленістю організаційних і педагогічних основ реалізації

означеного процесу; між потребою в удосконаленні організації процесу навчання шкільної молоді та відсутністю механізмів реалізації на загальнодержавному, регіональному й інституційному рівнях. У межах вимог процесів становлення України як правової держави означені протиріччя потребують нагального розв'язання.

Аналіз актуальних досліджень. Заслуговує на увагу обґрунтування сутності шкільної правової освіти в історико-педагогічних дослідженнях таких авторів, як: Л. Бахмутова, В. Берман, В. Бойков, В. Головченко, Г. Давидов, І. Додушко, А. Долгова, А. Дружкова, А. Кожевников, Г. Маркова, А. Міцкевич, Т. Міньковська, А. Нікітін, В. Обухов, М. Овчиннікова, В. Оксамитний, Н. Суворова, І. Рябко та ін.

Теоретико-методичні засади вивчення правознавства розробляли: А. Булда, Т. Головань, А. Гуз, А. Гусарєв, Н. Жидкова, Г. Кашкарєв, А. Киричук, В. Маньгора, О. Матвієнко, С. Нетьосов, О. Пишко, О. Пошетун, Т. Ремех, Л. Рябовол, Н. Ткачова, О. Святокум, М. Фіцула та ін.

Слід відмітити внесок представників юридичної науки у формування змісту правової освіти в закладах середньої освіти: С. Бігун, С. Богачов, І. Козінцев, І. Котюк, Н. Матвіїшин, І. Усенко, Ю. Шемшученко та ін.

Значний внесок у розробку досліджуваного феномену здійснено такими зарубіжними науковцями, як: П. Гаджиева, Н. Еліасберг, В. Іщенко, Т. Кашаніна, О. Крапанева, Л. Матвієнко, В. Морозова, С. Морозова, О. Назарова, О. Певцова, В. Пронькін, С. Чарнецький та ін.

Мета статті: з'ясувати організаційно-педагогічні основи забезпечення сучасної правової освіти школярів в Україні на загальнодержавному, регіональному та інституційному рівнях.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети вимагало використання комплексу методів, а саме: загальнонаукових (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення) для з'ясування сутності поняття феномену «правова освіта»; конкретно-наукових, що уможливили вивчення нормативно-правових актів щодо сутності, змісту й особливостей організації процесу правової освіти учнівської молоді; термінологічний аналіз правових, педагогічних, соціологічних джерел для порівняння різноманітних поглядів на досліджувану проблему та механізми її вирішення; системно-структурний аналіз для з'ясування організаційно-педагогічних основ забезпечення правової освіти школярів.

Виклад основного матеріалу. Насамперед відзначимо, що необхідність правової освіти громадян України закріплена в чинному національному законодавстві та в міжнародних нормативно-правових актах, де наголошується, що правова освіта має бути орієнтованою на створення умов для самовизначення особи, її самореалізації. Закони України «Про освіту» (1991 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.), Концепція національного виховання (1994 р.), Концепція громадянської освіти і виховання,

Національна доктрина розвитку освіти в XXI ст. (2002 р.), Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) (2001 р.) та інші нормативні акти наголошують, що одним із найважливіших завдань сучасної освіти є виховання нового громадянина, національно свідомої, соціально активної, професійно компетентної особистості. У 2001 році з метою підвищення рівня правової освіти населення, створення належних умов для набуття громадянами правових знань та забезпечення їх конституційного права знати свої права і обов'язки Указом Президента України затверджено «Національну програму правової освіти населення» [6]. Зокрема, програмою закріплено, що правова освіта є обов'язковою для всіх навчальних та виховних закладів, установ підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти наголошується на тому, що учні мають можливість «свідомо дотримуватися правомірної громадянської поведінки, реалізовувати й захищати свої права, виконувати громадянські обов'язки» [4, 3]. Означене засвідчує необхідність забезпечення правової освіти учнівської молоді.

У контексті досліджуваної нами проблеми звернемося до визначення поняття «правова освіта». Так, у «Національній програмі правової освіти населення» зазначається, що правова освіта – це комплекс заходів виховного навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення сприятливих умов для мотивування громадян до набуття ними правових знань, умінь та навичок у їх застосуванні, необхідних для реалізації своїх прав, свобод, а також виконання покладених на них обов'язків [6]. В «Енциклопедичному словнику економіки і права» «правова освіта» трактується як сукупність правового виховання й навчання праву [7]. У «Юридичній енциклопедії» правова освіта представлена як один із головних елементів правової культури і правової свідомості [8]. Учений С. Богачов справедливо розглядає правову освіту як важливий напрям, складову державної правової політики, що спрямована на реалізацію та захист прав і свобод людини та громадянина [1, 14]. Науковець А. Гуз трактує правову освіту як сукупність правового виховання і навчання праву [2, с. 19]. С. Гусарев переконує, що правова освіта – це структурний компонент освіти в Україні, процес набуття правових знань, навичок і вмінь, формування поваги до права, закону, прав та свобод людини, відповідних правових орієнтацій та оцінок, правових поведінкових установок і мотивів правомірної поведінки [3, 123]. Заслуговує на увагу визначення поняття «шкільна правова освіта», подане Л. Рябовол. Зокрема, шкільну правову освіту вчена розглядає як сукупність систематизованих адаптованих наукових знань про державу, право та законодавство, практичних умінь і навичок щодо їх використання у процесі навчання й поза ним, ціннісних ставлень та орієнтацій [9, 372].

У цілому, вивчення законодавчої бази, освітніх документів, аналіз наукових публікацій дозволяє трактувати поняття «правова освіта» як систематичну цілеспрямовану діяльність відповідних компетентних органів, закладів освіти й особистості, комплекс навчально-виховних заходів та процес цілеспрямованої пізнавальної діяльності в аспекті засвоєння правових знань, набуття вмінь та навичок їх застосування на практиці в межах реалізації завдань щодо становлення демократичної правової держави.

Зауважимо, що правова освіта є складовою частиною системи освіти і має на меті формування високого рівня правової культури та правосвідомості особи, її ціннісних орієнтирів та активної позиції як члена громадянського суспільства. Надання правової освіти має здійснюватися в усіх дошкільних, загальноосвітніх, професійних, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти [6].

Однак, погоджуємось із Л. Гриневич у тому, що саме «школа є одним із найпотужніших і найважливіших інститутів формування цінностей людини» [5]. Головними завданнями сучасної школи є: забезпечення реалізації права громадян на повну загальну середню освіту; виховання громадянина України, правосвідомої особистості; формування й розвиток соціально зрілої, творчої особистості з усвідомленою громадянською позицією, почуттям національної самосвідомості, особистості, підготовленої до професійного самовизначення; розвиток особистості учня, його здібностей і обдарувань, наукового світогляду; створення умов для оволодіння системою наукових знань про природу, людину й суспільство; реалізація права учнів на вільне формування політичних і світоглядних переконань.

Забезпечення правової освіти учнів, як правило, відбувається в неспеціалізованих школах таким чином: у початкових класах правова освіта здійснюється на уроках «Я і Україна», «Громадянська освіта», на яких учителі навчають маленьких громадян основам правознавства; у 5–9 класах навчальним курсом «Основи здоров'я» передбачено вивчення тем правоосвітньої тематики; предмет «Правознавство» викладається в 9–10 класах (1 година на тиждень – за навчальним планом); в 11 класі викладається правова дисципліна «Людина і світ» (об'єм курсу становить 0,5 години на тиждень); у спеціалізованих шкільних приміщеннях працюють інформаційні куточки з правознавства; щороку проводяться місячники правових знань. Крім того, у школах передбачено роботу з батьками в аспекті правової освіти та запобігання правопорушень серед учнів. Проте, на жаль, в Україні фіксуємо факти проведення такої роботи лише на папері – у вигляді планової та звітної документації.

Разом із тим, слід наголосити, що сучасні діти, володіючи вільним доступом до інтернет-ресурсів (зокрема, існує надмірна дитяча активність у соціальних мережах), легше піддаються впливу негативних факторів, які спонукають до формування правового нігілізму та безвідповідальності. Як

наслідок, за статистичними даними, сьогодні відбувається збільшення так званих «груп ризику» на всіх вікових етапах розвитку школярів. Отже, практика показує, що існуюча система правової освіти в загальноосвітніх навчальних закладах поки що не є ефективною й самодостатньою для подолання особистістю і суспільством у цілому сучасних кризових умов в Україні.

Означене вимагає пошуку шляхів вирішення проблеми правової освіти дітей шкільного віку. Вважаємо, що для забезпечення правової освіти учнівської молоді України слід передбачити реалізацію відповідних організаційно-педагогічних основ досліджуваного феномену. На наш погляд, ефективність процесу забезпечення сучасної правової освіти школярів в Україні можлива з урахуванням відповідних організаційних та педагогічних заходів на загальнодержавному, регіональному та інституційному рівнях.

Зокрема, на загальнодержавному рівні для забезпечення правової освіти учнів вітчизняних загальноосвітніх навчальних закладів доречним має бути реалізація таких заходів.

1. *Інтеграція інтелектуальних та організаційних зусиль держави й відповідних соціальних структур щодо освоєння освітянами історико-педагогічного й зарубіжного досвіду правової освіти учнівської молоді.* Передумовою інтеграції нами визначено:

1) усвідомлення проблемності питання правової освіти учнів, що потребує застосування системного підходу при його вирішенні, особливо в умовах загрози цілісності української держави, її національної безпеки, збільшення показників правопорушень молоді;

2) усвідомлення українським суспільством взагалі, урядовими органами й іншими соціальними структурами зокрема, важливості й необхідності рефлексії з метою уникнення наявних проблем, що є закономірним явищем в умовах накопичення факторів, які спонукають учнівську молодь до порушення правових норм чинного законодавства в Україні.

2. *Активізація зусиль педагогічної громади України щодо участі в міжнародних та грантових програмах, змістом яких є правова освіта громадян, у тому числі підростаючого покоління.* Так, наприклад, вагомим здобутком української освітянської галузі є участь учителів вітчизняних загальноосвітніх навчальних закладів у запропонованій грантовій програмі «Права людини і правосуддя», «Підтримка ініціатив громадянської освіти» (2017 р.) тощо.

3. *Сприяння організації та проведенню масштабних всеукраїнських науково-практичних форумів, конференцій, семінарів, інших заходів.* Так, наприклад, у 2003 р. накопичений досвід з правової освіти та виховання учнів було представлено освітянами загальноосвітніх навчальних закладів на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правова освіта й соціалізація учнівської молоді в умовах реформування

українського суспільства». Також питання викладання правознавства в умовах переходу основної та старшої школи до 12-річного навчання розглядалися на Всеукраїнському науково-практичному семінарі, що відбувся наприкінці 2007 року в Києві. Організаторами семінару виступили Міністерство освіти і науки України, Інститут педагогіки НАПН України.

4. *Створення єдиної національної он-лайн-мережі «Правова освіта учнівської молоді України».* Зауважимо, що інтернет-сторінки правознавчого та нормативно-методичного характеру в аспекті правової освіти дітей шкільного віку, як правило, обмежуються декларацією настанов Національної програми правової освіти населення, програмами правової освіти на регіональному, районному й інституційному рівні. Однак, обговорення та вирішення нагальних проблем з даного питання не передбачає створення системи вирішення проблеми правової обізнаності учнівської молоді в режимі он-лайн. Отже, необхідним є донесення до практикуючих діячів-освітян загальноосвітніх закладів цінності їх участі в практиці он-лайн-регулювання правової освіти учнівської молоді. Означене сприяє визнанню необхідності зосередження спільних зусиль учителів вітчизняних загальноосвітніх навчальних закладів навколо створення єдиної он-лайн-програми правової освіти учнів у межах діючого законодавства.

Вважаємо, що створення он-лайн мережі «Правова освіта учнівської молоді України» сприятиме:

- 1) пропагуванню необхідності звернення працівників закладів середньої освіти до досвіду організації правової освіти учнів;
- 2) формуванню в них знань про нормативні, змістові і процесуальні засади правової освіти дітей шкільного віку, що уможливлюють продуктивність процесу забезпечення правообізнаності учнів у кризових соціально-економічних умовах сьогодення;
- 3) оперативному й мобільному консультуванню педагогів, керівників загальноосвітніх навчальних закладів із проблем правової освіти учнів;
- 4) залученню урядових компетентних органів, соціальних організації, адміністрації шкіл, педагогів та батьків учнів до дискусій, за рахунок постійно діючих форумів у межах означеної проблеми.

Перспективним у створенні он-лайн мережі «Правова освіта учнівської молоді України» нами визначено залучення до дискусії юридичних структур, що також перебувають у пошуці ефективних механізмів запобігання правопорушництва підростаючого покоління.

5. *Активізація зв'язків вітчизняних загальноосвітніх навчальних закладів та осередків, асоціацій, центрів, клінік тощо юридичного спрямування.* Установлено, що на заваді зв'язків між школами та юридичними структурами в аспекті вирішення питань правової освіти учнівської молоді стоїть проблема відсутності фінансових ресурсів. Найбільш доступною формою контактування є поодинокі випадки засідання круглого

столу, однак така форма взаємодії не завжди є самодостатньою. Отже, необхідним є залучення до вирішення фінансових проблем правової освіти учнів в Україні благодійних фондів. Перспективним щодо активізації пропагандистів правової освіти дітей шкільного віку виявляємо не лише розв'язання актуальних питань у процесі організації навчально-виховного процесу, а й питань більш високого порядку: моральне оздоровлення української нації.

Регіональний рівень забезпечення правової освіти учнів вітчизняних навчально-виховних закладів середньої освіти, на наш погляд, має передбачати.

1. *Сприяння налагодженню партнерства міжвідомчих координаційно-методичних рад районних управлінь юстиції та загальноосвітніх шкіл в аспекті правоосвітньої діяльності.* Зауважимо, що найбільш уразливими в аспекті правопорушень та нехтування правових зобов'язань громадянина є діти сільської місцевості. Важливою в такому разі є розробка програми діяльності міжвідомчих координаційно-методичних рад (МКМР) районних управлінь юстиції щодо правової пропаганди й агітації підростаючого покоління. Зокрема, доречною вважаємо розробку методичних посібників для членів МКМР щодо реалізації нормативно-правового забезпечення правової освіти учнівської молоді.

2. *Розробка регіональних програм та проектів щодо створення провайдерських осередків правової освіти підростаючого покоління.* Виявлено, що сьогодні в межах професійних завдань регіональних органів управлінь юстиції, управлінь освіти і науки України знаходиться широке коло питань, що призводить до зменшення уваги до забезпечення правової освіти дітей шкільного віку. Особливо це стосується дітей сільських середніх навчальних закладів. Взаємовигідним для всіх означених сторін бачиться створення за ініціативою регіональних урядових структур провайдерських осередків правової освіти. Основним завданням таких провайдерів має бути створення інформативної бази з правової освіти (у тому числі он-лайн-бази) за окремими розділами (для учнів, для батьків, для вчителів, для вчителів-правознавців, для адміністрації закладу) з передбаченням методичних рекомендацій забезпечення правової освіти дітей шкільного віку.

Пропонуємо на інституційному рівні забезпечення правової освіти учнів реалізовувати такі заходи.

1. *Підготовка та реалізація коуч-тренінгу «Правова освіта учнівської молоді: відповідність потребам суспільства».* Незаперечною бачиться практична цінність розробки й реалізації коуч-тренінгу для вчителів з проблем правової освіти учнів загальноосвітнього навчального закладу. Загальний обсяг занять має бути визначеним у межах 9 годин (оптимальним є 3 години на день), термін проведення три дні. Така часова унормованість, на наш погляд, дозволяє:

- по-перше, оперативно освоїти основні засади правової освіти учнів без надмірного навантаження теоретичним матеріалом;
- по-друге, залучити якомога більшу частину вчителів до участі в коуч-тренінгу за рахунок компактної в часовому просторі навчально-методичної програми.

Вважаємо, що продуктивною може бути побудова занять трьома блоками, а саме:

- перший блок – теоретичні засади проблеми правової освіти учнівської молоді «Що пропонує теорія?» (3 год.);
- другий блок – практичні засади проблеми правової освіти «Що пропонує практика?» (3 год.);
- третій блок – практико-орієнтовальні вправи щодо визначення траєкторії особистості «Що можу зробити я?» (3 год.).

2. *Упровадження в навчально-виховний процес загальноосвітньої підготовки молоді спецкурсу «Правова освіта: мені це потрібно!».* Вважаємо, що доречною є розробка спецкурсу «Правова освіта: мені це потрібно!» з розподілом змістового наповнення окремо для початкової, середньої та старшої школи з відповідним збільшенням навчального часу. На наш погляд, запропонована назва спецкурсу має мотивувати школярів до оволодіння ними правових знань, набуття навичок їх застосування в повсякденному житті. Нагальною бачиться необхідність підготовки профільних учителів щодо викладання запропонованого спецкурсу.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, для забезпечення правової освіти учнівської молоді запропоновано реалізацію відповідних організаційно-педагогічних основ досліджуваного феномену на загальнодержавному, регіональному та інституційному рівнях. Зокрема, на загальнодержавному рівні передбачено такі заходи: інтеграція інтелектуальних та організаційних зусиль держави й відповідних соціальних структур щодо освоєння освітянами вітчизняного історико-педагогічного та зарубіжного досвіду правової освіти учнівської молоді; активізація зусиль педагогічної громади України щодо участі в міжнародних та грантових програмах, змістом яких є правова освіта громадян, у тому числі підростаючого покоління; сприяння організації та проведенню масштабних всеукраїнських науково-практичних конференцій, семінарів, інших заходів; створення єдиної національної он-лайн-мережі «Правова освіта учнівської молоді України»; активізація зв'язків вітчизняних загальноосвітніх навчальних закладів та осередків, асоціацій, центрів, клінік тощо юридичного спрямування. Регіональний рівень організації процесу правової освіти учнів у вітчизняних закладах середньої освіти має передбачати такі заходи: сприяння налагодженню партнерства міжвідомчих координаційно-методичних рад районних управлінь юстиції та загальноосвітніх шкіл в аспекті правоосвітньої діяльності; розробка

регіональних програм та проектів щодо створення провайдерських осередків правової освіти підростаючого покоління. На інституційному рівні передбачено: підготовку й реалізацію коуч-тренінгу «Правова освіта учнівської молоді: відповідність потребам суспільства»; упровадження в навчально-виховний процес загальноосвітньої підготовки молоді спецкурсу «Правова освіта: мені це потрібно!».

У контексті досліджуваної проблеми перспективною є розробка діагностичного інструментарію щодо визначення рівнів сформованості правової предметної компетентності учнів загальноосвітнього навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богачов Б. С. Теоретико-правові засади правової освіти в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Б. С. Богачов ; Інститут законодавства Верховної ради України. – К., 2010. – 21 с.
2. Гуз А. М. Становлення та розвиток шкільної правової освіти в Україні (1991–2007 рр.) : історичний і теоретико-методологічний аспект : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01 / А. М. Гуз ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2010. – 40 с.
3. Гусарев С. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : [навч. посіб.] / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. – К. : Знання, 2005. – 655 с.
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
5. Лілія Гриневич про те, як треба виховувати дівчат в умовах сучасної системи освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elle.ua/ludi/interview/lilya-grinevich-pro-te-yak-treba-vihovuvati-dvchat-v-umovah-suchasno-sistemi-osviti/>
6. Національна програма правової освіти населення : указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>
7. Правова освіта // Енциклопедичний словник економіки і права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://window.edu.ru/resource/851/61851>
8. Правова освіта // Юридична енциклопедія [Електронний ресурс] / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – Режим доступу : <http://leksika.com.ua/legal/>
9. Рябовол Л. Д. Система навчання правознавства учнів основної і старшої школи : дис. ... канд. д-ра пед. наук / Л. Д. Рябовол. – К., 2015. – 600 с.

REFERENCES

1. Bohachov, B. S. (2010). *Teoretyko-pravovi zasady pravovoi osvity v Ukraini* [Theoretical and legal basis of the legal education in Ukraine] (PhD thesis abstract). Kyiv.
2. Huz, A. M. (2010). *Stanovlennia ta rozvytok shkilnoi pravovoi osvity v Ukraini (1991–2007 rr.): istorychnyi i teoretyko-metodolohichnyi aspekt* [The formation and development of the school legal education in Ukraine (1991–2007): historical and theoretical-methodological aspect] (DSc thesis abstract). Kyiv.
3. Husariev, S. D. (2005). *Yurydychna deontolohiia (Osnovy yurydychnoi diialnosti)* [Legal ethics (legal activities)]. K.: Znannia.

4. *Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity [State standard of basic and full general secondary education]*. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>

5. *Liliia Hrynevych pro te, yak treba vykhovuvaty divchat v umovakh suchasnoi systemy osvity [Liliia Hrynevych on how to raise girls in today's educational system]*. Retrieved from: <http://elle.ua/ludi/interview/ilya-grinevich-pro-te-yak-treba-vihovuvati-divchat-v-umovah-suchasno-sistemi-osvti/>

6. *Natsionalna prohrama pravovoi osvity naselennia: ukaz Prezydenta Ukrainy [The national programme of population's legal education: the decree of the President of Ukraine]*. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>

7. *Pravova osvita [Legal education]*. *Entsyklopedychnyi slovnyk ekonomiky i prava*. Retrieved from: <http://window.edu.ru/resource/851/61851>

8. *Pravova osvita [Legal education]*. In Yu. S. Shemshuchenko (Ed.) *Yurydychna entsyklopediia*. Retrieved from: <http://leksika.com.ua/legal/>

9. Riabovol, L. D. (2015). *Systema navchannia pravoznavstva uchniv osnovnoi i starshoi shkoly [The system of training law students of a secondary and high school]* (PhD thesis). Kyiv.

РЕЗЮМЕ

Козлова Елена. Организационно-педагогические основы обеспечения правового образования школьников в Украине.

Статья посвящена определению организационных и педагогических основ эффективной реализации правового образования учащихся в Украине. Уточнен феномен «правовое образование», представлена трактовка понятия «организационно-педагогические основы современного правового образования школьников». Представлены организационно-педагогические основы обеспечения исследуемого феномена на государственном, региональном и институциональном уровнях.

Ключевые слова: организационно-педагогические основы, правовое образование, учащаяся молодежь, общее среднее образование, общеобразовательное учебное заведение, процесс организации правового образования на государственном, региональном и институциональном уровнях.

SUMMARY

Olena Kozlova. Organizational and pedagogical foundations of the modern schoolchildren's legal education in Ukraine.

Existing problems have provoked the study aim to clarify the organizational and pedagogical foundations of the modern schoolchildren's legal education in Ukraine at the national, regional and institutional levels. However achieving this goal requires a complex of general scientific and specific scientific methods use. The study of legal education phenomenon is considered as a systematic and targeted activity of relevant authorities, educational establishments and a personality, the complex of educational measures and cognitive activity process in the aspect of legal knowledge assimilation, skills acquisition of their practical application within formation of a democratic legal state.

To provide the youth's legal education it is suggested the implementation of appropriate organizational and pedagogical foundations of the investigated phenomenon at the national, regional and institutional levels. Moreover, at the national level the following activities are envisaged: the integration of intellectual and organizational state efforts and relevant social structures for the teachers' development of historical pedagogy and foreign experience of youth's legal education; increasing efforts of Ukrainian pedagogical society in the international and grant programs participation, the content of which is the citizens' legal education; facilitation of Ukrainian scientific-practical conferences, seminars, and other

events organization and realization; creation of a single national online network "The schoolchildren's legal education of Ukraine"; intensification of native secondary schools and centres, associations, clinics, and similar legal areas relations. Regional level of the process organization of schoolchildren's legal education in the native secondary educational establishments should include the following activities: supporting the partnership of interagency coordination and methodological council of the district justice departments and secondary educational establishments in the aspect of legal activity; regional programmes and projects development for creating provider centres of the younger generation legal education. Institutional level of schoolchildren's legal education ensuring includes the following activities: the coach-training preparation and implementation "Schoolchildren's legal education: compliance with the society needs"; introduction of the special course "Legal education: I need it!" in the youth's general educational process. However promising is the diagnostic tools development for the levels formation of the schoolchildren's legal subject competence in secondary educational establishments.

Key words: *legal education organizational and pedagogical foundations, schoolchildren, secondary education, secondary educational establishment, legal education process organization.*

УДК 37 (477)"195/199"

Оксана Кравчук

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ORCID ID 0000-0001-6502-5856

DOI 10.24139/2312-5993/2017.02/214-225

ЛИПЕЦЬКИЙ ДОСВІД У НОВАТОРСЬКОМУ РУСІ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.

У статті проаналізовано липецький досвід в історії новаторського руху в Україні, який був започаткований у шістдесятих роках минулого століття вчителями та науковцями Липецька. Новаторські пошуки були спрямовані на вдосконалення структури уроку, методів перевірки знань та активізації діяльності учнів. Відмова від подальшого використання надбань липецького досвіду була спричинена не стільки його негативними сторонами, як некваліфікованим упровадженням у шкільну практику. Неупереджена оцінка липецького досвіду дає змогу застосувати його позитивні надбання в нових історичних реаліях та врахувати недоліки, яких треба запобігати на сучасному етапі інтенсивних педагогічних інновацій.

Ключові слова: *липецький досвід, історія педагогіки, новаторство, новаторський рух, педагогічні інновації, упровадження інновацій, урок.*

Постановка проблеми. Сучасний стан у розвитку педагогіки й освіти можна назвати безперервним пошуком нових методів навчання, інновацій, нововведень, технологій навчання. Зміни освітньої парадигми в сучасний період, зміни акцентів у концепціях навчання і виховання зумовлюють потребу у зверненні до новаторського досвіду в ретроспективі. Минуле й сучасне української освіти об'єднує пошук ефективних шляхів покращення якості освіти, підвищення рівня знань, формування вмінь застосувати їх у майбутній діяльності. Передовий досвід завжди був основою формування професіоналізму вчителів-практиків та джерелом розвитку педагогічної